

**ОБ'ЄКТ ПРАВОВІДНОСИН ІЗ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО
ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ У ЗВ'ЯЗКУ
З ТИМЧАСОВОЮ ВТРАТОЮ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ**

У статті досліджено систему об'єктів правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, автором надане визначення вказаного поняття, окреслено перелік таких об'єктів, охарактеризовано кожен із них.

Ключові слова: об'єкт правовідносин, загальнообов'язкове державне соціальне страхування, тимчасова втрата працездатності.

В статье исследована система объектов правоотношений в сфере общеобязательного государственного социального страхования в связи с временной потерей трудоспособности, автором дано определение указанного понятия, определен перечень таких объектов, охарактеризован каждый из них.

Ключевые слова: объект правоотношений, общеобязательное государственное социальное страхование, временная потеря трудоспособности.

The article investigates the system of objects of legal relations for compulsory state social insurance in connection with temporary disability, the author gives a definition of the above concept, a list of such objects is defined, each of them is characterized.

Key words: object of legal relations, obligatory state social insurance, temporary loss of ability to work.

Вступ. Усестороннє осмислення правових відносин вимагає зрозуміти й те, що є їх об'єктом. І це закономірно, адже соціальне призначення останніх полягає в тому, щоб задовольняти потреби суб'єктів правовідносин. Відповідно, не можуть бути визнані об'єктами ті явища, які не здатні бути предметом взаємодії суб'єктів правовідносин. Правовий інтерес до відповідного об'єкта визначає зміст і характер правочинів та інших правомірних дій учасників відносин.

Постановка завдання. Мета статті – дослідження системи об'єктів правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, надати визначення вказаного поняття, окреслити перелік таких об'єктів та охарактеризувати кожен із них.

Результати дослідження. Погодимось із Р.О. Халфіною, на погляд якої право завжди є елементом правовідношення, і тому поняття «об'єкт права» і «об'єкт правовідношення» збігаються [1, с. 12]. Видатний вчений правознавець Г.Ф. Шершеневич ще на початку ХХ ст. такими об'єктами називає все те, що може слугувати засобом здійснення інтересу. Такими засобами можуть бути: а) речі, тобто предмети матеріального світу; б) дії інших осіб, які полягають у передачі речі, в особистих послугах, у прикладенні своєї робочої сили [2, с. 94].

Таким чином, під об'єктами правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності слід розуміти все те, з приводу чого виникають і здійснюються вказані відносини, тобто все те, що є результатом діяльності їх суб'єктів.

С.Ф. Кечекьян наполягає, що не можуть розглядатися як об'єкти правовідносин ті явища навколишньої дійсності, над якими в силу їх фізичних властивостей особа або інший суб'єкт не

здатні встановити панування, тобто підкорити долю даного явища своїй волі [3, с. 150]. Це твердження гармонійно поєднується з двома іншими критеріями відокремлення об'єкта відносин від інших об'єктів навколишньої дійсності, висловленими фахівцями-теоретиками права: 1) об'єкт відносин повинен реально існувати незалежно від волі і свідомості суб'єкта; 2) об'єкт повинен перебувати у взаємодії із суб'єктом [4, с. 58].

П.М. Рабінович об'єкти правовідносин поділяє на дві основні групи:

а) матеріальні (фізичний стан людини; фізичні дії уповноваженого суб'єкта; фізичні дії зобов'язаного суб'єкта; речі (засоби виробництва, предмети споживання, гроші тощо); стан природних об'єктів, явищ);

б) нематеріальні (морально-психологічний стан людини; певні соціальні властивості і риси схожості, спільності; духовні цінності) [5, с. 73].

«Об'єктами правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у вузькому розумінні є предмети матеріального й духовного світу, що мають безпосереднє юридичне значення як об'єкти поведінки учасників цих правовідносин. Застосовуючи більш загальне формулювання, можна сказати, що об'єктом конкретних соціально-страхових правовідносин служить результат взаємодії суб'єктів, що може мати форму матеріального блага (пенсії, допомоги або послуги) або юридичного акта, яким встановлені ті чи інші юридичні факти, призначені соціально-страхові виплати або послуги», – вважає авторський колектив монографії «Правовідносини із загальнообов'язкового державного соціального страхування: теоретичний аспект» [6, с. 128].

До об'єктів правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності належать:

а) матеріальне забезпечення – це періодична або одноразова грошова виплата, що здійснюється у формі допомоги за рахунок коштів Фонду соціального страхування України з метою повної або часткової компенсації втрати застрахованою особою заробітної плати (доходу), у разі настання в неї одного з передбачених законодавством страхових випадків (тимчасова непрацездатність; вагітність та пологи; смерть);

б) соціальна послуга – це комплекс заходів із відновлення здоров'я застрахованої особи після перенесення нею захворювань і травм, що здійснюються в реабілітаційних відділеннях санаторно-курортних закладів за рахунок коштів Фонду соціального страхування України.

Згідно зі ст. 24 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [7] допомога з тимчасової непрацездатності виплачується застрахованим особам залежно від страхового стажу в таких розмірах:

1) 50 відсотків середньої заробітної плати (доходу) – застрахованим особам, які мають страховий стаж до трьох років;

2) 60 відсотків середньої заробітної плати (доходу) – застрахованим особам, які мають страховий стаж від трьох до п'яти років;

3) 70 відсотків середньої заробітної плати (доходу) – застрахованим особам, які мають страховий стаж від п'яти до восьми років;

4) 100 відсотків середньої заробітної плати (доходу) – застрахованим особам, які мають страховий стаж понад вісім років;

5) 100 відсотків середньої заробітної плати (доходу) – застрахованим особам, віднесеним до 1–4 категорій осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; одному з батьків або особі, що їх замінює та доглядає хвору дитину віком до 14 років, яка потерпіла від Чорнобильської катастрофи; ветеранам війни та особам, на яких поширюється чинність Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [8]; особам, віднесеним до жертв нацистських переслідувань відповідно до Закону України «Про жертви нацистських переслідувань» [9]; донорам, які мають право на пільгу, передбачену ст. 10 Закону України «Про донорство крові та її компонентів» [10].

При цьому сума допомоги з тимчасової непрацездатності (включаючи догляд за хворою дитиною або хворим членом сім'ї) в розрахунку на місяць не повинна перевищувати розміру максимальної величини бази нарахування єдиного внеску, з якої сплачувалися страхові внески до Фонду.

Допомога з вагітності та пологів надається застрахованій особі в розмірі 100 відсотків середньої заробітної плати (доходу), обчисленої в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, і не залежить від страхового стажу. Сума цієї допомоги в розрахунку на місяць не повинна перевищувати розміру максимальної величини бази нарахування єдиного внеску, з якої спла-

чувалися страхові внески до Фонду, та не може бути меншою, ніж розмір мінімальної заробітної плати, встановленої на час настання страхового випадку.

Допомога на поховання застрахованої особи або особи, яка перебувала на її утриманні, надається в розмірі, що встановлюється правлінням Фонду, але не менше розміру прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Для забезпечення відновлення здоров'я застрахована особа має право на лікування в реабілітаційних відділеннях санаторно-курортних закладів після перенесених захворювань і травм за рахунок коштів Фонду.

Як бачимо, чинне національне законодавство єдиним критерієм, від якого залежить розмір допомоги з тимчасової непрацездатності визнає страховий стаж особи. При цьому вказаний розмір не залежить від тривалості непрацездатності.

Цікавим виглядає досвід вирішення цього питання в Республіці Білорусь.

Частиною 1 ст. 11 Закону Республіки Білорусь «Про основи державного соціального страхування» від 31 січня 1995 р. [11] встановлено, що умови, розміри і порядок призначення і здійснення виплат по державному соціальному страхуванню визначаються відповідно до законодавства, що регулює питання державного соціального страхування по відповідному страховому випадку.

Порядок забезпечення допомогоюми з тимчасової непрацездатності (окрім допомог з тимчасової непрацездатності у зв'язку з нещасними випадками на виробництві і професійними захворюваннями) і по вагітності та пологах регулюється спеціальним Положенням № 569, затвердженим постановою Ради Міністрів Республіки Білорусь від 28 червня 2013 р. [12].

Допомога з тимчасової непрацездатності призначається у розмірі 80 відсотків середньоденного заробітку особи за перші 12 календарних днів непрацездатності й у розмірі 100 відсотків середньоденного заробітку за подальші календарні дні безперервної тимчасової непрацездатності.

Допомога призначається у розмірі 100 відсотків середньоденного заробітку:

– інвалідам Великої Вітчизняної війни, інвалідам бойових дій на території інших держав, учасникам Великої Вітчизняної війни, а також особам, вказаним у ч. 2 ст. 12 і ч. 2 ст. 13 Закону Республіки Білорусь «Про ветеранів»;

– громадянам, постраждалим від катастрофи на Чорнобильській АЕС, інших радіаційних аварій, вказаним в пунктах 1 і 3 ст. 13, пунктах 1 статей 18 і 24–26 Закону Республіки Білорусь «Про соціальний захист громадян, постраждалих від катастрофи на Чорнобильській АЕС, інших радіаційних аварій»;

– донорам, що здали кров (чоловіки – не менше чотирьох донацій, жінки – не менше трьох донацій) та її компоненти (не менше 14-ти донацій) впродовж 12 місяців, передуючих дню настання тимчасової непрацездатності (незалежно від причини її настання);

– живим донорам на період тимчасової непрацездатності, що настала у зв'язку з забором у них органів та (або) тканин людини;

– особам, здійснюючим догляд за хворою дитиною у віці до 14 років під час надання медичної допомоги в амбулаторних умовах і за хворою дитиною у віці до 14 років (дитиною-інвалідом у віці до 18 років) під час надання медичної допомоги в стаціонарних умовах, за дитиною у віці до 3 років і дитиною-інвалідом у віці до 18 років у разі хвороби матері або іншої особи, яка фактично здійснює догляд за дитиною, а також за дитиною-інвалідом у віці до 18 років у разі її санаторно-курортного лікування, медичної реабілітації.

За загальним правилом розмір допомоги складає 70 відсотків середньоденного заробітку.

Допомога призначається у розмірі 50 відсотків від вказаної вище допомоги у випадках:

– захворювання або травми, причиною якої стало споживання алкоголю, наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, токсичних або інших одурманюючих речовин. При цьому за перші 6 календарних днів тимчасової непрацездатності допомога не призначається;

– порушення режиму, встановленого лікарем, – із дня його порушення на строк, що встановлюється комісією з призначення державних допомог сім'ям, що виховують дітей, і допомог з тимчасової непрацездатності;

– настання тимчасової непрацездатності в період прогулу без поважної причини.

Висновки. Визнаючи, що кожна людина має права на соціальний захист і охорону здоров'я, а забезпечення належної реалізації цих прав є пріоритетним напрямом діяльності суспільства і держави, вважаємо, що піклування про здоров'я працівників є не тільки завданням держави і роботодавця, а і його власним обов'язком, а державна політика щодо призначення і виплати

допомоги з тимчасової непрацездатності повинна носити і попереджувально-профілактичну спрямованість, та пропонуємо закріпити у ст. 24 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» таке:

1. Допомога з тимчасової непрацездатності призначається у розмірі 80 відсотків середньоденної заробітної плати (доходу) за перші 7 календарних днів непрацездатності й у розмірі 100 відсотків – за подальші календарні дні безперервної тимчасової непрацездатності.

2. Допомога з тимчасової непрацездатності призначається у розмірі 50 відсотків середньоденної заробітної плати (доходу) у випадках:

– порушення режиму, встановленого лікарем, – з дня його порушення і на строк, що встановлюється комісією (уповноваженим) із соціального страхування;

– настання тимчасової непрацездатності в період прогулу без поважної причини.

3. Зняти обмеження щодо суми допомоги з тимчасової непрацездатності в розмірі максимальної величини бази нарахування єдиного внеску для працівників, які внаслідок належного піклування про власне здоров'я протягом 5-ти останніх років не зверталися за отриманням вказаної допомоги.

Список використаних джерел:

1. Халфина Р.О. *Общее учение о правоотношении* : [моногр.] / Р.О. Халфина. – М. : Юрид. лит., 1974. – 351 с.

2. Шершеневич Г.Ф. *Учебник русского гражданского права* / Г.Ф. Шершеневич. – М. : Спарк, 1995. – 556 с.

3. Кечекьян С.Ф. *Правоотношения в социалистическом обществе* : [моногр.] / С.Ф. Кечекьян ; отв. ред. М.С. Строгович. – М. : Изд-во АН СССР, 1958. – 187 с.

4. Дудин Л.П. *Объект правоотношения (вопросы теории)* : [моногр.] / Л.П. Дудин. – Саратов: Изд-во Саратовского университета, 1980. – 81 с.

5. Рабінович П.М. *Основи загальної теорії права та держави* : [навч. посіб.] / П.М. Рабінович. – вид. 6-те. – Х. : Консум, 2002. – 160 с.

6. *Правовідносини із загальнообов'язкового державного соціального страхування: теоретичний аспект* : [моногр.] / [В.В. Андрійів, О.В. Москаленко, С.М. Прилипка, О.М. Ярошенко]. – Х. : ФІНН, 2011. – 280 с.

7. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 23.09.1999 р., №1105-XIV // Відом. Верхов. Ради України. – 1999. – № 46–47. – Ст. 403.

8. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993 р., №3551-XII // Відом. Верхов. Ради України. – 1993. – № 45. – Ст. 425.

9. Про жертви нацистських переслідувань : Закон України від 23.03.2000 р., №1584-III // Відом. Верхов. Ради України. – 2000. – № 24. – Ст. 182.

10. Про донорство крові та її компонентів : Закон України від 23.06.1995 р., №239/95-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1995. – № 23. – Ст. 183.

11. Об основах государственного социального страхования : Закон Респ. Беларусь от 31.01.1995 г., №3563-XII // Ведамасці Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь. – 1995. – № 14. – Ст. 138.

12. О мерах по реализации Закона Республики Беларусь «О государственных пособиях семьям, воспитывающим детей» : пост. Совета Министров Респ. Беларусь от 28.06.2013 г., № 569 // Нац. правовой Интернет-портал Респ. Беларусь от 10 июля 2013 года. – 5/37507.